

GÓP THÊM Ý KIẾN VỀ VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP DẠY - HỌC SÁNG TẠO TRONG CÁC TRƯỜNG CHÍNH TRỊ HIỆN NAY

★ TS TRƯỜNG TIÊN HÙNG

Trường Chính trị Ninh Thuận

● **Tóm tắt:** *Đổi mới phương pháp dạy - học, nâng cao chất lượng đào tạo, bồi dưỡng cán bộ, công chức, viên chức góp phần thúc đẩy sự nghiệp phát triển kinh tế - xã hội ở các địa phương là nhiệm vụ cấp bách, hàng đầu của các trường chính trị tỉnh, thành phố trong điều kiện mới. Xuất phát từ những cơ sở lý luận, bài viết luận giải về bản chất phương pháp dạy - học sáng tạo và chỉ ra những rào cản, từ đó đề xuất một số giải pháp nhằm áp dụng tốt phương pháp dạy - học sáng tạo trong giảng dạy chương trình Trung cấp Lý luận chính trị - hành chính ở các trường chính trị hiện nay.*

● **Từ khóa:** *phương pháp dạy - học sáng tạo, trường chính trị tỉnh.*

Nền giáo dục Việt Nam hiện nay nói chung, công tác đào tạo, bồi dưỡng tại các trường chính trị nói riêng đang đặt ra yêu cầu cấp bách là cần nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy - học, nhằm góp phần nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập quốc tế. Trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 đang tác động to lớn đến tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội; trong thời đại bùng nổ thông tin như hiện nay, khối lượng thông tin tăng nhanh, nội dung thông tin ngày càng chuyên sâu và phức tạp, nên yêu cầu dạy - học hiện đại là dạy phương pháp học và cách tiếp cận vấn đề để tiếp thu kiến thức là chủ yếu.

Nghị quyết số 29-NQ/TW của Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã khẳng định: "Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy và học theo hướng hiện đại; phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo và vận dụng kiến thức, kỹ năng của người học; khắc phục lối truyền thụ áp đặt một chiều, ghi nhớ máy móc. Tập trung dạy cách học, cách nghĩ, khuyến khích tự học, tạo cơ sở để người học tự cập nhật và đổi mới tri thức, kỹ năng, phát triển năng lực. Chuyển từ học chủ yếu trên lớp sang tổ chức hình thức học tập đa dạng, chú ý các hoạt động xã hội, ngoại khóa, nghiên cứu khoa học. Đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong dạy và học".

Dại hội XI của Đảng đã tiếp tục xác định phương hướng, nhiệm vụ trong giáo dục, đào tạo là: "Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ và đồng bộ các yếu tố cơ bản của giáo dục, đào tạo theo hướng coi trọng phát triển phẩm chất, năng lực của người học"; "Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy và học, hình thức và phương pháp thi, kiểm tra và đánh giá kết quả giáo dục, đào tạo, bảo đảm trung thực, khách quan". Kết luận số 117-KL/TW ngày 20-11-2015 của Ban Bí thư Trung ương Đảng về công tác đào tạo, bồi dưỡng tại các trường chính trị tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương đã nhận định: "...công tác Trường Chính trị đã có nhiều chuyển biến tích cực, góp phần nâng cao chất lượng đào tạo, bồi dưỡng cán bộ, công chức, lãnh đạo, quản lý từ cấp xã đến cấp tỉnh, góp phần thúc đẩy sự phát triển kinh tế-xã hội của các địa phương. Các trường chính trị tỉnh, thành phố đã thực hiện tương đối tốt chức năng, nhiệm vụ theo Quyết định 184-QĐ/TW, quan tâm củng cố, kiên toàn tổ chức bộ máy, nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ, giảng viên; đổi mới chương trình, phương pháp đào tạo, bồi dưỡng...Tuy nhiên, công tác đào tạo, bồi dưỡng của các trường chính trị vẫn còn những hạn chế, chậm đổi mới..."

Các quyết sách nêu trên của Đảng là những cơ sở lý luận quan trọng trong việc đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo, bồi dưỡng cán bộ, công chức, viên chức trong hệ thống chính trị. Điều đó đòi hỏi công tác đào tạo, bồi dưỡng trong các trường chính trị cần có những đổi mới, mà cụ thể là cần áp dụng phương pháp giảng dạy mới - phương pháp giảng dạy sáng tạo trong chương trình Trung cấp lý luận chính trị - hành chính.

Khi bàn về đổi mới phương pháp dạy - học hiện nay, các chuyên gia, nhà nghiên cứu nêu ra nhiều thuật ngữ, như: Phương pháp dạy - học mới; Phương pháp dạy - học lấy người học làm

trung tâm; Phương pháp dạy học hiện đại; Phương pháp dạy - học tích cực; Phương pháp dạy - học sáng tạo. Theo chúng tôi, nên sử dụng thuật ngữ: Phương pháp dạy - học sáng tạo, bởi nó hàm chứa đầy đủ những đặc điểm sau:

+ Là việc dạy và học nhằm khơi dạy, phát huy tính chủ động, tích cực, trau dồi tư duy sáng tạo, nhạy bén, thông minh không chỉ cho người học, mà còn là quá trình nâng cao kiến thức cho cá giảng viên trong quá trình chinh phục chân lý. Đây chính là phương thức để đào tạo và rèn luyện những người cán bộ có năng lực chủ động tìm hiểu kiến thức, vận dụng linh hoạt kiến thức lý luận vào thực tiễn, tổng kết thực tiễn để nâng cao hiệu quả công tác.

+ Người dạy là người chủ động tổ chức, khơi gợi và định hướng, tạo điều kiện cho người học chủ động "thi công", thực hiện để tìm hiểu, phân tích, khám phá và ghi nhớ, thu nhận những tri thức cần thiết để vận dụng phù hợp với nhu cầu công việc của người học. Theo đó, quá trình dạy - học sáng tạo là sự phối hợp và điều chỉnh linh hoạt giữa quá trình đào tạo, bồi dưỡng và quá trình tự đào tạo, bồi dưỡng.

+ Là việc dạy và học hướng tới nâng cao năng lực hoạt động không chỉ cho người học, mà cả cho người dạy nhằm đạt được ba mục tiêu: kiến thức, kỹ năng và thái độ, trên cơ sở đánh giá, kiểm tra quá trình học tập của người học, nâng cao hơn năng lực cho người dạy.

+ Sử dụng linh hoạt và phát huy hiệu quả những phương pháp dạy - học, phù hợp với những nội dung và đối tượng đào tạo, bồi dưỡng, có sự hỗ trợ phù hợp của các phương tiện kỹ thuật dạy - học hiện đại.

Như vậy, *phương pháp dạy và học sáng tạo là những hoạt động khơi dạy, phát huy tính chủ động, sáng tạo một cách tích cực của cá người dạy và người học, trong đó lấy người học làm*

trung tâm, trên cơ sở phát huy vai trò định hướng, tổ chức của người dạy, vai trò thực hiện, "thi công" của người học và sự hỗ trợ của các phương pháp dạy - học tích cực, các phương tiện kỹ thuật hiện đại nhằm chinh phục chân lý trên cả ba phương diện: kiến thức, kỹ năng, thái độ. Theo tôi, đây cũng chính là phương pháp dạy - học để đào tạo, bồi dưỡng ra những cán bộ, công chức, viên chức có khả năng kiến tạo phát triển, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước hiện nay.

Tuy nhiên, việc thực hiện phương pháp dạy - học sáng tạo hiện nay còn gặp khá nhiều rào cản, nhất là trong nhận thức. Cụ thể là:

Một là, hiện nay chúng ta thường quan niệm người giỏi về chuyên môn sẽ là người dạy giỏi. Trong thực tế, điều đó chưa hẳn. Có nhiều người có thể là chuyên gia đầu ngành trong một lĩnh vực, song do khả năng diễn đạt, nghiệp vụ sư phạm hạn chế nên gặp nhiều khó khăn trong việc truyền đạt kiến thức, mà đó là một tố chất cần thiết của người giảng viên.

Hai là, không ít người cho rằng, trong quá trình dạy - học, những gì mà giảng viên dạy chỉ là nội dung, việc tiếp nhận nội dung đó như thế nào là do người học. Đây là nhận thức gây cản trở lớn trong dạy và học sáng tạo. Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, nội dung và hình thức luôn đi đôi với nhau. Nội dung là tổng hợp các yếu tố cấu thành sự vật, hiện tượng. Còn hình thức được biểu hiện ra bên ngoài, là cách sắp xếp các yếu tố của bộ phận cấu thành sự vật, hiện tượng, là cái chứa đựng nội dung. Trong dạy học, người giảng viên không chỉ truyền đạt nội dung, mà còn phải truyền đạt những biểu hiện tồn tại, những tác động của nội dung.

Nói cách khác, trong dạy - học sáng tạo, người giảng viên bên cạnh việc truyền đạt nội dung, kiến thức còn phải truyền đạt kỹ năng vận

dụng những nội dung, kiến thức đó vào trong thực tiễn cuộc sống, tạo nền tảng, cơ sở để hình thành cho người học có thái độ đúng đắn để xử lý linh hoạt các vấn đề nảy sinh trong thực tiễn công tác.

Ba là, mục tiêu của người học chủ yếu là việc tiếp nhận kiến thức thông qua việc trao truyền từ người dạy. Thực chất, học viên đến trường không chỉ học kiến thức mà còn phải nâng cao kỹ năng thực hành, khả năng thích ứng trong mọi điều kiện, hoàn cảnh của thực tiễn. Do vậy, việc dạy - học trong các trường chính trị nói riêng và trong hệ thống giáo dục nói chung, phải thực sự chuyển hướng một cách mạnh mẽ và thực chất, trước hết là trong nhận thức từ mục tiêu dạy những gì mà người giảng viên có (theo phương pháp truyền thống), sang việc dạy những gì mà người học cần. Khi đó, người dạy chủ động định hướng, dẫn dắt, gợi mở, hướng dẫn phương pháp, tạo ra những cơ hội cho người học chủ động sáng tạo để phát triển tư duy, tiếp nhận kiến thức mới mà họ cần để có thể vận dụng vào thực tiễn. Qua đó, phát huy tính sáng tạo không chỉ cho người học, mà cả cho người dạy. Và đó cũng chính là mục tiêu của phương pháp dạy - học sáng tạo.

Ngoài ra còn có những rào cản khác, như do sức ỳ truyền thống; cả người dạy và người học đều ngại thay đổi phương pháp dạy - học; do hạn chế về phương tiện kỹ thuật trợ giảng; do thiếu những cơ chế, chính sách nên chưa khuyến khích được người dạy sử dụng phương pháp dạy - học sáng tạo; do hạn chế về thời gian...

Xuất phát từ những vấn đề nêu trên, để áp dụng phương pháp dạy - học sáng tạo trong giảng dạy chương trình Trung cấp lý luận chính trị - hành chính, theo tôi, cần quán triệt những yêu cầu sau:

- *Cần quan niệm đúng về mục tiêu đào tạo*

Mục tiêu đào tạo được thể hiện qua ba yếu tố: kiến thức, kỹ năng và thái độ.

Mục tiêu về kiến thức: Đó là sau khi học xong, người học phải làm chủ được kiến thức, vận dụng được kiến thức đó vào trong thực tiễn một cách thành thạo. Ví dụ như khi giảng dạy Phần học Những nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin, mục tiêu về kiến thức đối với học viên là họ phải hiểu được bản chất của mọi sự vật, hiện tượng luôn có sự vận động và phát triển. Đó là, trong mỗi sự vật, hiện tượng trước hết phải có sự thay đổi về lượng, rồi mới có sự thay đổi về chất, phải có sự biến đổi dần về lượng, khi đạt đến một mức nhất định mới có thể chuyển hóa từ chất này sang chất khác.

Mục tiêu về kỹ năng: Khi đã đạt được mục tiêu về kiến thức, người học làm chủ được kiến thức và áp dụng kiến thức đó vào hoạt động thực tiễn một cách chủ động, sáng tạo. Trong xây dựng phong trào, nếu người cán bộ (học viên) được trang bị tốt kỹ năng, phương pháp vận động quần chúng, thì sẽ nâng cao được ý thức chủ động, tự giác tham gia của quần chúng vào phong trào cách mạng ở địa phương. Đó chính là người học viên đã đạt được mục tiêu về kỹ năng trong việc giảng dạy nguyên lý của sự phát triển.

Mục tiêu về thái độ: Khi đã đạt được mục tiêu về kỹ năng, người học cảm thụ được mục đích, ý nghĩa của kiến thức được học, nhu cầu học tập được đáp ứng và kiến thức đã được nội tâm hóa vào người học. Người học đã có những "phản xạ tự nhiên" trong việc vận dụng kiến thức đó trong thực tiễn cuộc sống, cũng như trong công việc với mục tiêu cao nhất trong thái độ của người học là vì nhân dân phục vụ.

- Cần thay đổi quan niệm về nhà trường

Quan niệm về nhà trường hiện nay đã có nhiều thay đổi. Cụ thể là:

Trường học, theo quan niệm cũ, là trung tâm kiến thức, là nơi học tập của người học và hoạt động của trường học chủ trọng đến việc trình bày các thông tin. Còn theo quan niệm mới, trường học là trung tâm học tập, là nơi học viên học cách tiếp cận kiến thức, rèn luyện phương pháp tư duy, từ thực hiện quá trình đào tạo thành quá trình tự đào tạo. Hoạt động của trường học chủ ý đến việc học tập của cá nhân, không chỉ của người học, mà là cả người dạy.

Về môn học và phần học, theo quan niệm cũ là tập hợp nhóm kiến thức, thông qua hoạt động giảng dạy của giảng viên và được học viên tổng hợp lại. Sự chuẩn bị môn học dựa trên sự nổi tiếng của người giảng viên. Theo quan niệm mới thì môn học là một hoạt động học tập mang tính hệ thống theo kế hoạch, có sự lựa chọn của học viên. Sự chuẩn bị của môn học được bảo đảm bằng các quá trình kiểm tra chất lượng đào tạo.

Theo quan niệm cũ, giảng viên là các học giả, nhà nghiên cứu, là hình mẫu của các nhà nghiên cứu, được tuyển lựa theo kiến thức và thành tích nghiên cứu. Theo quan niệm mới thì giảng viên là người quản lý việc học tập, là hình mẫu của nhà chuyên môn. Vai trò của người giảng viên lúc này không chỉ là truyền đạt kiến thức, kinh nghiệm và áp dụng kiến thức, kinh nghiệm đó vào nghề nghiệp, mà còn là kỹ năng định hướng, gợi mở để trợ giúp học viên.

Theo quan niệm cũ, trong môi trường nhà trường, việc phát triển đặc điểm cá nhân không phải là điều quan trọng nhất, song theo quan niệm mới thì sự phát triển đặc điểm cá nhân là điều quan trọng chủ yếu trong môi trường nhà trường.

Từ những vấn đề trên, việc thực hiện phương pháp dạy - học sáng tạo trong giảng dạy tại các trường chính trị cần chú ý những điểm sau:

Thứ nhất, dành quyền chủ động cho người học (lấy người học làm trung tâm). Có thể coi đây

là nội dung cơ bản trong việc áp dụng phương pháp dạy - học sáng tạo. Để thực hiện nội dung này, trong quá trình giảng dạy cần chú ý:

- Giảng viên không để cho người học bị động tiếp thu, mà cần khuyến khích người học chủ động, tự giác, tích cực tư duy, tích cực phát biểu ý kiến trao đổi bài. Giảng viên đóng vai trò là người dẫn dắt, định hướng tư duy cho học viên.

- Không gò cách suy nghĩ của học viên theo một chiều tư duy duy nhất đã định trước của giảng viên. Những vấn đề đặt ra cần gợi mở hướng nghiên cứu và đưa ra cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc giải quyết vấn đề đó.

- Giảng viên nên hướng dẫn, gợi mở, động viên, khuyến khích và tạo điều kiện để học viên tự nhận thức được những nội dung đang học, có vận dụng liên hệ với những nội dung đã học để tự kiểm tra, tự đánh giá quá trình học tập của mình, để đổi mới phương pháp học, tự giải quyết các vấn đề, kể cả trong lý luận và thực tiễn một cách độc lập và chủ động.

Thứ hai, kết hợp giữa phương pháp truyền thống và phương pháp sáng tạo

Mỗi phương pháp giảng dạy đều có những ưu điểm và hạn chế riêng. Nội hàm của phương pháp dạy - học sáng tạo có nhiều sự thay đổi so với phương pháp cũ. Bởi vậy, nếu chuyển sang hoàn toàn phương pháp giảng dạy mới sẽ có nhiều vướng mắc, như trong chuẩn bị nội dung bài giảng của giảng viên, chuyển đổi phương pháp học của học viên, phương tiện kỹ thuật hỗ trợ... Do đó, cần có sự kết hợp một cách linh hoạt hai phương pháp mới và cũ và chuyển đổi từ từ để có sự thích nghi dần không chỉ cho người học mà còn cho cả người dạy.

Thực hiện nội dung này, người giảng viên cần chú ý:

- Giảng viên phải dành một thời gian nhất định để thuyết trình, diễn giảng các khái niệm, các nội

dung, các thông tin mới, những vấn đề khó với sự hỗ trợ của phương tiện giảng dạy hiện đại.

- Giảng viên cần gợi mở, đặt ra nhiều vấn đề cả về lý luận và thông tin thực tế. Có thể đặt ra những câu hỏi, những tình huống thảo luận trước, trong hoặc sau khi diễn giảng những nội dung chính nhằm gợi mở, thúc đẩy tư duy người học đi đến chân lý.

Thứ ba, mỗi giảng viên cần tự "đổi mới" mình cho phù hợp với yêu cầu dạy học

Phương pháp dạy và học sáng tạo không có một khuôn mẫu, một barem chuẩn mực chung cho tất cả các giảng viên, học viên. Do tính đặc thù riêng của từng lớp, từng phần học mà người giảng viên phải thiết kế bài giảng riêng theo tính đặc thù đó. Điều đó có nghĩa trong dạy và học sáng tạo, người giảng viên ngoài việc làm chủ kiến thức còn phải tìm hiểu thật kỹ đối tượng mà mình giảng dạy. Mặt khác, do đặc thù trong giảng dạy các lớp Trung cấp lý luận chính trị - hành chính đòi hỏi người giảng viên cần thường xuyên cập nhật tình hình thực tế ở địa phương, trong nước và quốc tế cho phù hợp nội dung của mỗi bài giảng.

Do đó, mỗi giảng viên phải tự tìm tòi, rèn luyện, học hỏi kinh nghiệm từ đồng nghiệp để không ngừng đổi mới, hoàn thiện phương pháp giảng dạy cho mình. Phương pháp giảng dạy sáng tạo sẽ không ngừng bổ sung, hoàn thiện, tích lũy được nhiều kiến thức, tạo thành "vốn dạy học" theo năm tháng trong sự nghiệp của mỗi giảng viên.

Thứ tư, trong phương pháp giảng dạy sáng tạo, không nên phân biệt rành rọt giữa giảng lý thuyết và thảo luận

Trong phương pháp giảng dạy sáng tạo, khi lên lớp, giảng viên có thể đặt ra những câu hỏi trước, trong và sau khi giảng nội dung chính trong từng phần, từng bài. Thông thường những câu hỏi đặt ra trong quá trình giảng được người

học phát biểu ý kiến và trao đổi ngay. Những câu hỏi đặt ra sau từng phần, từng bài nhằm “neo” kiến thức, đòi hỏi người học phải có thời gian, tài liệu để nghiên cứu thì có thể trao đổi, thảo luận vào đầu giờ của buổi học hôm sau... Mặt khác, trong phương pháp giảng dạy sáng tạo, người học có thể đặt câu hỏi sau từng phần, có thể trao đổi ngay, trao đổi vào lúc thích hợp tùy thuộc vào từng nội dung người học đặt ra liên quan đến nội dung bài giảng. Trong giờ học, việc trao đổi giữa người dạy và người học được chủ động, thực hiện nhiều hơn, lớp học sẽ sôi động hơn so với phương pháp dạy - học truyền thống. Do vậy, trong dạy - học sáng tạo không nên phân biệt rành rọt giữa giờ giảng lý thuyết với giờ thảo luận.

Thứ năm, chú trọng việc cập nhật kiến thức của giảng viên

Thực tiễn luôn sống động, thay đổi không ngừng và là nơi kiểm nghiệm lý luận, là cơ sở để phát triển và xây dựng lý luận mới. Trong thời đại bùng nổ thông tin như hiện nay, đòi hỏi người giảng viên phải thường xuyên cập nhật thông tin, tránh bị “tụt hậu” về thông tin. Những thông tin cần cập nhật trong thực tế ngoài việc phục vụ cho phương pháp dạy học sáng tạo, còn là những kiến thức khoa học, lý luận mới và những thông tin thực tế liên quan đến bài học. Đây là yếu tố cần thiết không chỉ giúp nội dung giảng chính xác, phù hợp hơn, khoa học hơn mà còn để làm sinh động bài giảng, nâng cao hiệu quả của việc giảng dạy và học tập. Nội dung của việc cập nhật kiến thức là yêu cầu giảng viên phải đưa những kết quả nghiên cứu mới về lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin trong điều kiện hoàn cảnh mới vào bài giảng. Kết hợp với việc giảng viên giới thiệu những tài liệu cần tham khảo, qua đó giúp cho người học đọc và lĩnh hội những kiến thức mới, tạo nên sự hòa nhập giữa

phương pháp giảng dạy của giảng viên với đổi mới phương pháp học tập của học viên.

Thứ sáu, sử dụng các công cụ giảng dạy cho phù hợp

Trong điều kiện hiện nay đã có nhiều loại công cụ hỗ trợ hiện đại cho việc dạy học, đó là sử dụng chương trình phần mềm Power Point kết hợp với máy chiếu Projectter... Tuy nhiên, trong thực tế giảng dạy đã xảy ra hai khuynh hướng: quá lạm dụng và không muốn sử dụng các công cụ trên. Ở khuynh hướng thứ nhất, bài nào, nội dung nào giảng viên cũng đưa lên máy để giảng mà không chú ý đến đặc điểm, nội dung bài đó như thế nào. Thực ra, không phải nội dung nào trong bài hoặc bài nào trong phần học cũng cần sử dụng công cụ này. Trong trường hợp này, việc dùng máy tính, sử dụng chương trình phần mềm Power Point kết hợp với máy chiếu Projectter thực chất chỉ là việc thay thế phần và bảng đen trong cách dạy học truyền thống, thậm chí, nếu không thành thạo sử dụng công nghệ còn gây ức chế cho người học. Trong nhiều trường hợp, giảng viên chỉ làm nhiệm vụ là người đọc lại những gì chiếu trên màn hình.

Ở khuynh hướng thứ hai là người giảng viên không quan tâm đến việc sử dụng các công cụ hỗ trợ vì ngại sử dụng sẽ “phiên toái” hơn, vì không tiếp cận, không làm chủ được công nghệ thông tin.

Cả hai khuynh hướng trên đều có ảnh hưởng tiêu cực đến việc áp dụng phương pháp dạy học sáng tạo trong chương trình Trung cấp lý luận chính trị - hành chính.

Ví thế, việc lựa chọn sử dụng công cụ giảng dạy phù hợp cho từng nội dung, trong từng bài của môn học có vai trò quan trọng trong việc áp dụng thành công phương pháp dạy học sáng tạo, góp phần nâng cao chất lượng dạy, học trong nhà trường chính trị phù hợp với điều kiện hiện nay □